

3. **Комарова С.** Роль перифрази в створенні функціональної перспективи газетно-публіцистического висказування // Синтаксис речевих одиниць в сучасному руському мові : сб. науч. тр. – Д., 1992. – С. 43–49.
4. Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
5. Особливості мови стилю засобів масової інформації : навч. посіб. для студ. фак. журналістики ун-в / [А. П. Коваль, А. Ф. Пинчук]. – К., 1983. – 150 с.
6. **Пустовіт Л. О.** Засоби вираження метафори / Л. О. Пустовіт // Культура слова. – 1976. – Вип. 11. – С. 34–42.
7. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 588 с.
8. **Тараненко О. О.** Языковая семантика в ее динамических аспектах (основные семантические процессы) / О. О. Тараненко. – К. : Наук. думка, 1989. – 256 с.

Надійшла до редколегії 25.02.15

УДК 811.161.2: 811.112.2

М. Р. Ткачівська

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ)*

СОЛДАТСЬКИЙ ЖАРГОН ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАД НА НІМЕЦЬКУ МОВУ

Розглянуто солдатський жаргон, подано його семантичну класифікацію. Проаналізовано способи відтворення позначень рядового та офіцерського складу, назв військових підрозділів, транспортних засобів, наказів та команд, а також побутової лексики військовослужбовців. Дослідження здійснено на основі німецькомовних перекладів творів української постмодерної літератури.

Ключові слова: солдатський жаргон, семантична класифікація, способи перекладу, постмодерна література, відтворення.

Ткачівська М. Р. Прикарпатський державний університет ім. В. Стефаника (г. Івано-Франківськ). **СОЛДАТСЬКИЙ ЖАРГОН І ЕГО ПЕРЕВОД НА НІМЕЦЬКИЙ ЯЗЫК**

Рассмотрен солдатский жаргон, дана его семантическая классификация. Проанализированы способы воспроизведения на немецкий язык обозначений рядового и офицерского состава, названий воинских подразделений, военных транспортных средств, приказов и команд, а также армейской бытовой лексики. Исследование осуществлено на основании немецкоязычных переводов произведений украинской постмодернистской литературы.

Ключевые слова: солдатский жаргон, семантическая классификация, способы перевода, постмодернистская литература, воспроизведение.

Tkachivska M. R. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. **MILITARY SLANG AND ITS TRANSLATION INTO GERMAN**

Military slang is a stylistically coarse semi-closed informal language of military personnel which has limited functions and differs from a common language norm. It exists alongside with normative literary denotations related to service with troops and is complicated for understanding not only by a foreign recipient, but also by a Ukrainian one. Military lexicology may be divided into the following semantic groups: 1) denotations of privates, noncommissioned officers and officers; 2) names of military units and forces; 3) denotation of weapons and military vehicles; 4) orders, commands, watchwords; 5) everyday denotations (clothes, food, housing conditions, place and conditions of residence etc.); 6) acts, behaviour, deeds. Representation of the military dictionary in the German language is a complicated process for a translator, which demands additional awareness, as there appears a problem of different organization of labor and off-duty life of soldiers as well as a

certain divergence in military ranks, customs, orders, etc. With regard to this, a translator uses different ways of translation: transcription, appropriate corresponding words, descriptive paraphrase, adaptation etc., which assist in a text understanding.

Key words: Military Slang, Translation, semantic groups, transcription, descriptive paraphrase, adaptation.

На початку 90-х років українська постмодерна література отримала нове творче дихання, скидаючи з себе всі табу. На сторінках романів Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко, Л. Подерев'янського, Л. Дереша з'являється обценна лексика та арго, що аж ніяк не було допустимим у часи цензури. Як зазначає в одному зі своїх інтерв'ю Л. Ставицька, «ступінь уживаності цієї лексики в писемних жанрах, у публічній сфері залежить від екстралінгвальних факторів (наявності відповідної денотативної сфери, рівня духовної культури суспільства, мовної компетентності автора тощо) і динаміки внутрішньомовного розвитку» [3]. Така мовна оголеність стосується не лише поступового стирання в постмодерній літературі потреб у поняттях «еталон мови», «чистота мови», але й цілеспрямованої виховної місії літератури.

Солдатська мова із вплетеними в неї арготизмами та обценною лексикою ще донедавна залишалася поза літературою. Постмодернізм дав можливість читачеві відкрити для себе новий мовний пласт, який був відомий йому тільки на слух. Оскільки значна частина творів української постмодерної літератури перекладається на різні мови світу, ненормативна лексика, у тому числі сленг, жаргон, складають чималі труднощі для перекладача. Це стосується і солдатського жаргону, значна частина якого переносить читача в радянські часи. Наблизити німецькомовного реципієнта до розуміння реалій Радянського Союзу, у тому числі солдатських, потребує неабиякої перекладацької поінформованості. Це стосується як загальної уяви про військову ієрархію, техніку, зброю, так і умов проживання, побуту, манери спілкування, звичаїв, законів, правил поведінки у війську тощо.

Солдатський жаргон, що існує паралельно із нормативними літературними позначеннями, пов'язаними зі службою у війську, є складний для розуміння не тільки іноземного, але й українського реципієнта. Цим він виконує свою основну функцію – маскуванню, самоствердження і виокремлення його носіїв з-поміж інших соціальних груп. Солдатський жаргон є «змішаний феномен, <...> мова групи, фаху та маскуванню» [6, с. 11], він є «бар'єром двомовної комунікації навіть для досвідченого перекладача через поєднання мовних (лексико-семантичних, структурно-морфологічних, функціонально-стилістичних) та позамовних (культурних, історичних, країнознавчих, соціальних, політико-актуальних, психологічних) чинників утворення військового сленгу» [1].

Як уже зазначалося, для солдатського жаргону у творах письменників-постмодерністів присутня значна кількість російських жаргонізмів, на яких, власне, і базувався жаргон Радянської Армії. Оскільки він часто потребує тлумачення, це наштовхує дослідників на думку щодо потреби лексикографічних двомовних видань.

Питання солдатського жаргону і його перекладу ще досі залишається малодосліджене. Якщо німецьку солдатську мову почали інтенсивно досліджувати наприкінці XIX – початку XX століття (Theodor Imme «Die deutsche Soldatensprache der Gegenwart und ihr Humor» (1917), «Fragebogen zur Soldatensprache» (1915) та ін.), то український та радянський солдатський жаргон донині належать до таких, які потребують уваги українських науковців, у тому числі його відтворення на інші мови. Переклад американського та англійського військового жаргону (сленгу) вже піддавався науковому аналізу, а дослідження відтворення українського солдатського жаргону на німецьку мову залишається

поза увагою науковців. Серед українських дослідників, які займалися перекладом військової лексики, був В. В. Балабін. Його дисертаційне дослідження «Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу» є важливою науковою розвідкою у галузі дослідження соціолектів [1].

Якщо не вдаватися окремо до досліджень перекладу солдатського жаргону, а розглядати його як частину жаргону взагалі, то одним із найфундаментальніших є дослідження аргю, яке вживається і в солдатській лексиці. Це монографія Олексі Горбача «Арго в Україні» [2], а також праця Л. Ставицької «Арго, жаргон, сленг. Соціяльна диференціація української мови» [3]. Вагомим лексикографічним джерелом жаргону є «Короткий словник жаргонної лексики української мови» Л. Ставицької, в який входить солдатський жаргон. Він є і в «Першому словнику українського молодіжного сленгу» (1997), упорядкованому Світлоною Пиркало (1997), та «Словнику сучасного українського сленгу» Т. Кондратюк (2006).

Німецькі дослідження солдатського жаргону представлені не лише загальним аналізом соціолекту на рівні німецької мови. Він також розглядається на рівні синхронії та діахронії. При цьому увага звертається і на мовні діалекти. До таких досліджень належать: Anna Just «Die Entwicklung des deutschen Militärwortschatzes in der späten frühneuhochdeutschen Zeit (1500–1648)» (2012), Max Fritz «Schwäbische Soldatensprache im Weltkrieg» (1938), Werner Neumann «Die Sprache der Soldaten der DDR: das Soldatenwörterbuch der NVA und der GT» (2010), Klaus-Peter Möller «Wörterbuch der DDR-Soldatensprache», Hans Bächold-Stäubli «Die schweizerische Soldatensprache 1914–1818» (1922), Commenda Hans «Die deutsche Soldatensprache in der K.u.K. österreichisch-ungarischen Armee» (1976), Eugen Rippl «Die Soldatensprache der Deutschen im ehemaligen tschechoslowakischen Heer» (1943).

Також існує низка досліджень солдатського жаргону в інших мовах: В. П. Коровушкин «Словарь русского военного жаргона», Vlasta Chalupěcká; Stanislava Marková; Antonín Svěrák «Francouzsko-česká a česko-francouzská jazyková příručka NATO», Charles Edelman «Shakespeare's military language: a dictionary Charles Edelman» (2010) та ін.

Метою нашої статті є дослідження солдатського жаргону у німецькомовних перекладах творів письменників-постмодерністів Ю. Андруховича, С. Жадана, Л. Дереша, його семантична класифікація та способи перекладу.

Солдатський жаргон – це стилістично занижена напівзакрита неформальна мова військовослужбовців, яка має обмежені функції і відрізняється від загальноприйнятої мовної норми. Як зазначає О. Вольф, солдатський жаргон – це «військово-специфічний техносоціолект, який відображає соціально-професійну специфічну ситуацію і особливе відчуття життя» [6, с. 11]. Відповідно, солдатська мова включає в себе не тільки професійні жаргонізми, але й просторіччя, вульгаризми, арготизми, соціальні жаргонізми тощо. Вони використовуються як окремі лексичні одиниці, так і як складові фразеологічних одиниць.

Солдатський жаргон не є константний і остаточно сформований, а перманентно піддається впливові часу, змінам державного устрою, військово-технічного розвитку, побутових чинників тощо. Аналізуючи дослідження польської військової гвари, О. Вольф ілюструє вплив російської мови на польську на основі таких прикладів: «*Politruck*», *apostol* і *kozak* (із коментарем у дужках «*Kosak* bzw. *Ziegenbock*»). Спостерігаємо також вплив англійської мови на німецьку, наприклад: *Leutnant* – *Lefty*, *Lolly*. Подібне простежується і в швейцарському солдатському жаргоні, який багатий запозиченнями з французької мови. На прикладі німецької мови можемо прослідкувати різницю між солдатським жаргоном колишньої НДР та ФРН. При аналізі солдатського жаргону НДР, опираючись на корпусний матеріал О. Вольфа, спостерігаємо різні асоціативні ряди

жаргонізмів на позначення командного складу війська в НДР: *Oberfeldwebel – Alu-Leutnant; Stabsfeldwebel – Alu-Hauptmann* [6, с. 23] та ФРН: *Oberfeldwebel – Dackelrennbahn mit doppelter Sitztribüne; Stabsfeldwebel – Walfisch, schneller (Schulter) fisch*.

Як в українській, так і в німецькій мові знаходимо жаргонізми на позначення рядового, сержантського та офіцерського складу, озброєння, умов та місця проживання солдатів, їжі, наказів тощо. Наприклад:

1) із жаргонного лексикону солдатів армії ФРН: *Butter – NATO-Fett, Küche – Tierkörperverwertungsanstalt, Krawallnikoff; (Kalaschnikow) – Knatterlatte, Knallstock, Knifte, Plempe, Wumme Gewehr; Offiziere* (збірне поняття) – *Römer, Kompanie-Geschäftszimmer – Jawoll-Stube, Schlafsack – Penntüte, Kaserne – Hotel, Bordell der tausend Betten, NATO – Hotel*;

2) із солдатського жаргону НДР: *Rüsselschwein* (Panzer), *Knackedohle* (Pistole), *Jungferklub, Rentierverein* (alle Offiziere zusammen), *Schmiede* (Kantine), *Fußlappen* (Weißkohl), *Lotten* (Belegte Brote), *Perlonkaffee* (dünner Kaffee), *Zementwurst* (Leberwurst), *Maulschaufel* (Löffel);

3) із солдатського жаргону Швейцарії: *Hamburger Neuling im WK, Kadi – Kompaniekommandant, Löfti – Leutnant, ZS – Zusammenschiss, Schlummertüte – Schlafsack; Gasrüssel – Schutzmaske*;

4) із австрійського солдатського жаргону: *Luti, Lü – scherzhaft für Leutnant, Bataillonier – Kommandant eines kleinen Verbandes, meist ein Oberst oder Oberstleutnant, Bock – Militärstiefel, JAKO – Jagdkommando, Pepi – Stahlhelm*;

5) із радянського армійського жаргону: *зуба – гауптвахта, зьома – земляк, нес – сержант, очко – туалет, шуруп – солдат*.

У жаргоні також спостерігається наявність фразеологічних одиниць: *sich einen Affen kaufen, sich einen hinter den Schlips* (hinter die Binde) *gießen* та ін. У лексиконі НДР натрапляємо на позначення дешифрування криптоніма СА (Советская Армия) як «*Camping Allemagne*», «*Campingplatz Afghanistan*» чи «*Circus Aljoscha*».

Систематизуючи корпус солдатської лексики, вважаємо за доречне поділити його на такі семантичні групи: 1) позначення рядового, сержантського та офіцерського складу *дембель – EK* (Enlassungskandidat); *духи – Jungfuchse*; 2) назви військових підрозділів: *рота – die Kompanie*; 3) позначення зброї та військових транспортних засобів: *танк – Rüsselschwein; бобик – Bobyk*; 4) накази, команди, гасла: *Свабоден! – Wegtreten! Пад'юм! – Aufstehen*; 5) побутові позначення (одяг, їжа, умови проживання, місце та умови проживання тощо): *берци – «Böcke», тільняшка – Matrosenhemd*; 6) дії, поведінка, поступки: *давати триндюль – Archtritt verpaßen; косити від чогось – sich vor etwas drücken*.

Перекодування вживаної у творах постмодерністів солдатської лексики на німецьку мову – складний процес для перекладача, оскільки існує різниця в організації праці і побуту солдатів, а також деяка розбіжність у званнях, звичаях, наказах тощо. До найбільших проблем належить відсутність методики перекладу солдатської лексики та брак перекладацьких відповідників та готових штампів. Перекладач сам створює методику відтворення армійського жаргону і формує власний корпус відповідників. При цьому він на свій розсуд використовує різні способи перекладу (транскрипцію, закономірні відповідники, дескриптивну перифразу, уподібнення), які допомагають наблизити реципієнта до культури мови-оригіналу та до розуміння тексту.

Як засвідчує проведене дослідження, способи перекладу по-різному використовуються на рівні різних семантичних груп:

1. Назви військових підрозділів

У зв'язку із існуванням в обох мовах подібних військових з'єднань, перекладач послуговується закономірними відповідниками. Наприклад, *регімент* – *das Regiment* (укр.: «...що комендантом їхнього регіменту є архикнязь лицар Тосканський...») (Ю. Андрухович, есе) – нім.: «...daß ihr Regimentskommandant der «Erzherzog Ritter von Toskana» sei»; *рота* – *die Kompanie* (Балюк Валерій Єгорович, старшина десантної роти (Ю. Андрухович «Таємниця») – *Baljuk, Walerij Georgijewitsch, Oberfeldwebel einer Fallschirmspringerkompanie*); *десятка* – *der Zug, відділення* – *die Gruppe* (укр.: «– десятку за десяткою, відділення з відділенням – до туалету...») (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «So trieben sie ihre Schützen Arschnachts zur Toilette – Zug für Zug, Gruppe für Gruppe...»).

2. Позначення рядового, сержантського та офіцерського складу

Семантична група армійської лексики на позначення рядового, сержантського та офіцерського складу – одна із найбільш презентних в армійському жаргоні. Вона включає в себе як окремі лексичні одиниці, так і певні синонімічні ряди. Наприклад, позначення солдатів різного періоду служби: 1) *дух, салага* (солдат, який проходить карантин, прослужив перших півроку); 2) *молодий, шунрок, салабон* (прослужив від півроку до року); 3) *черпак* (прослужив від року до півтора); 4) *дед/дід* (прослужив від півтора до двох років); 5) *дембель/дембель* (вийшов приказ про звільнення в запас). Подібну ситуацію спостерігаємо і в німецькій мові. У часи існування НДР служба в армії тривала 18 місяців, які умовно можна поділити на три періоди, у кожному з яких солдат мав відповідні назви: 1) *Hü, Springsack, Springer, Fuchs* – солдат перших шести місяців служби; 2) *Zwischenschwein, Jungdachs* – солдат наступних шести місяців служби; 3) *E, EK, Keks* – солдат в останні шість місяців служби [6]. У солдатському лексиконі ФРН теж спостерігалися відмінності у позначеннях солдатів різного часу служби, які дещо відрізнялися від аналогічних у НДР. Наприклад, *Soldaten kurz vor der Entlassung – Abgänger, Ausscheider, Besserlagige, Resis, Reservisten*. Існували також деякі відмінності у позначеннях рядового складу військ залежно від регіону Німеччини та роду військ.

При відтворенні позначень рядового, сержантського та офіцерського складу на німецьку мову прослідковуємо різний підхід перекладача до їх перекодування: 1) транскрипція (незважаючи на присутність в обох мовах ситуативних відповідників): *dedu* (рос.) – «*Djedy*» (транскр. з рос.) (порівняймо: укр.: «Як “деди” підуть “духів” табуретками пи***ти, доведеться за себе постояти» (Л. Дереш «Намір») – нім.: «–Wenn die “Djedy” beginnen, mit Hockern auf die “Jungfuchse” einzudreschen, muß man sich zu helfen wissen»); 2) комбінована реномінація: діди – *djedy* «*Opas*» (пор.: укр.: «ці дебілуваті діди, які натхненно шматують твої особисті речі» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «...*djedy*, “Opas”, die deine persönlichen Sachen ruinieren»); 3) уподібнення (ЛО – ЛО): *духи* – *Jungfuchse* (укр.: «Я урод і дух, я синок, салабон і череп» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Ich bin ein Scheißkerl, eine Made, eine Stinksau, Schütze Arsch und Nachtschädel»). Спостерігається використання однакового перекладу для різних лексичних одиниць з одного синонімічного ряду. Наприклад: *салабон* – *Schütze Arsch*, *чепен* – *Schützen Arsch* (укр.: «Скажімо, серед ночі зганяли своїх черепів – десятку за десяткою, відділення з відділенням – до туалету...») (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «So trieben sie ihre Schützen Arsch nachts zur Toilette – Zug für Zug, Gruppe für Gruppe...»); 4) уподібнення (ЛО – абрєвіатура): дневальний – *Gevaude* (порівн.: укр.: «самий головний командував за ним

днівальний» (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «Kommando vom Oberst Gevaude hierher».

Аналізуючи останній приклад, слід зауважити, що для позначення солдата, який здійснює добове чергування, стежить за порядком, передає накази чергового по роті, в українській мові використовується *днівальний/днівальний* (транскрипція з рос.), яке уподібнюється до німецького *GvD* (Gefreiter vom Dienst, солдат, який не має повноважень давати накази, а тільки передавати їх). Щоб продемонструвати наявність у тексті російського жаргону, перекладач видозмінює написання аббревіатури, використовуючи транскрипцію – *Gevaude* (див. приклад вище).

Звернення до рядового чи сержанта як до рівного за званням часто позначається в армійському жаргоні як *брат*, *брателло*, *браток*, *братішка*, *братуха* та ін. Для їх відтворення перекладач використовує 1) переклад: *братуха* – *das Brüderchen*, *братішка* – *das Brüderchen* (укр.: «Тепер ніхто не міг сказати мені, що, мовляв, братішка, ти тут зайвий, давай відповзай убік, не заважай») (С. Жадан «Ворошиловоград») – нім.: «–Jetzt konnte keiner mehr sagen, hey, Brüderchen, was machst du überhaupt hier, hau ab, du störst»); *братуха* – *das Brüderchen* (укр.: «Розумієш, братуха?») (Л. Дереш «Намір») – нім.: «Verstehst du, Brüderchen?»); *братуха* – *der Kumpel* (укр.: «Давай, братуха, давай, – прокричав я в слухавку») (С. Жадан «Ворошиловоград») – нім.: «Komm, Kumpel, bitte, – schrie ich in den Hörer»); 2) переклад + укр./рос. деминутивний суфікс: *брателло*, *браток* – *Bruderok* (укр.: «Брателло, запам'ятовуй це, браток!») (Л. Дереш «Намір») – нім.: «Bruderok, merk dir das!»).

При перекладі жаргонізму *земеля* (транскр. з рос.) використовується гіперонім *Kumpel*, що приводить до втрати значення «земляк», але зберігає емоційне навантаження висловлювання, підсилене використанням для перекладу дієслова *дьорнути* мови канак: укр.: «Земеля – дьорнеш?» (С. Жадан «Гімн демократичної молоді») – нім.: «Hey, Kumpel, – willstmal?», що є ефективним для перекладу, оскільки саме дієслова підсилюють емоційність вислову.

Для позначення солдата, який постійно перебуває в стані приниження, не має поваги від оточуючих і виконує найбруднішу роботу, в армійському жаргоні вживається лексема *чмо*. При її відтворенні перекладач використовує зоонім, зберігаючи негативну конотацію: *чмо* – *die Fliege* (укр.: «А тим часом це чмо: Ну що?») (Ю. Андрухович «Тасманиця») – нім.: «Aber da war diese Fliege: Nun?»). Негативна конотація зберігається і при відтворенні лексеми *синуля* – *Söhnchen* (укр.: «Ти поміж ними шмаркач, синуля, бахур, пацан») (Ю. Андрухович «Московіада») – нім.: «Du bist überhaupt der Rotzlöffel, Söhnchen, Knabe, Brut»).

Відтворюючи позначення офіцерського і сержантського складу, слід зважати на те, що не кожне звання в українській мові відповідає німецькому. Як український / російський, так і німецький солдатський жаргон має свої назви на позначення офіцерів. Наприклад, *полкан* (рос.) – полковник, *портупея* (рос.) – офіцер, нім.: Offiziere – Rentierverein Römer. Для відтворення на німецьку мову позначень командного складу використовується: 1) гіпо-гіперонімічний переклад: *самий головний* – *Oberst*; *камандір* – *Chef* (укр.: «Не, ти не врубаєшся, камандір, пореш гарячку») (Ю. Андрухович «Московіада») – нім.: «Nee, du kapiertst nix, Chef, kein Grund zur Aufregung»), що цілком зберігає емоційність висловлювання (русизм – англіцизм); 2) закономірний відповідник: *сержант* – *Feldwebel* (укр.: «Гашпар сидів тепер за кермом і весело сигналив сонним сержантам») (С. Жадан) – нім.: «Gaspar saß am Steuer und hupte die verschlafenen Feldwebel fröhlich an»); 3) просторіччя: *кусок* – *der Kerl* (укр.: «Та, каже той кусок, ... що молодий на дру-

гому посту застрелився» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Also, sagt der Kerl... auf dem zweiten Posten hat sich ein Kleiner erschossen»). Використане для перекладу просторіччя у вигляді гіпероніму *der Kerl* відтворює емоційне забарвлення висловлювання (обидві лексичні одиниці стилістично занижені, проте не рівноцінні: перша (*кусок*) втрачає при перекладі ознаку жаргону). Можна було б використати більш наближений до оригіналу німецький просторічний відповідник *der Spies* (прапорщик), оскільки прапорщики були на посаді старшини (старшина роти – *Kompaniefeldwebel*).

3. Позначення зброї та військових транспортних засобів

Для перекладу транспортних засобів використовуються наступні способи перекладу: 1) транскрипція: *бобик* – *Vobyk* (укр.: «...попереду бобик з якимось начальником і мигалкою...») (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «...Vogel weg ein Vobyk mit dem Kommandeur und Blaulicht...»); 2) уподібнення: *бобік* (транскр. з рос.) – *Geländewagen* (укр.: «...брали мінтовський бобік і гнали в степ...») (С. Жадан «Депеш Мод») – нім.: «sie ... nahmen einen Miliz-Geländewagen und düstern in die Steppe...»); 3) переклад: *малолітражка* – *der Kleinwagen* (укр.: «Гашпар сидів тепер за кермом і весело сигналив сонним сержантам, котрі на кожен сигнал висувалися із вікон і уважно розглядали нашу малолітражку» (С. Жадан) – нім.: «Gaspar saß am Steuer und hupte die verschlafenen Feldwebel fröhlich an, die sich jedes Mal aus dem Fenster beugten und unseren Kleinwagen musterten»).

Для відтворення позначень зброї використовуються закономірні відповідники, калька, уподібнення і транскрипція. Наприклад, транскрипція: *катюші нового покоління* – *Katjuschas der neuen Generation* (укр.: «Інші, щоправда, стверджували, ніби то був ніякий не лазер, а катюші нового покоління» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Andere behaupteten, es seien überhaupt keine Laser gewesen, sondern Katjuschas der neuen Generation»).

4. Армійський жаргон на позначення побуту (одяг, їжа, умови проживання, місце та умови проживання тощо)

Побутові армійські жаргонізми відтворюються за допомогою 1) закономірних відповідників: *казарма* – *die Kaserne*; *вертушка* – *das Drehkreuz*, *тіленька* – *Matrosenhemd*, *тушонка* – *das Büchsenfleisch* (укр.: «...у всіх казармах пахне тушонкою і дезертирами...») (С. Жадан «Депеш Мод») – нім.: «...alle Kasernen riechen nach Büchsenfleisch und Deserteuren»); 2) за допомогою зафіксованих у літературі реалій (наприклад, через літературні джерела): *шинель* – *Gogols «Mantel»* (новела М. Гоголя, 1842 р.): укр.: «Адже всі ми вийшли з однієї шинелі!» (Ю. Андрухович, есе) – нім.: «Schließlich sind wir alle aus Gogols “Mantel” hervorgegangen!»); 3) гіпо-гіперонімічний переклад: *саперні черевики* – *Schnürstiefel*; 4) за допомогою інших відповідників (регіональних тощо): *берци* (рос. масивні військові черевики) – *Böcke* (австр. *Bock* – високе міцне взуття): укр.: «На ногах Дзвінка мала високі саперні черевики, по-науковому “мертензи”, а в народі – “берци”» (Л. Дереш «Поклоніння Ящірці») – нім.: «Dswinka trug hohe Schnürstiefel, im Fachjargon “Doc Martens” und im Volk – “Böcke”».

При аналізі відтворення солдатського жаргону у перекладах творів письменників-постмодерністів з боку перекладачів спостерігається обізнаність у військовій галузі і ретельний підхід до кожної лексичної одиниці. Проте зустрічаються поодинокі неточності. Не цілком виправданим є вживання гіпероніма при існуванні закономірного відповідника у мові-реципієнті. Наприклад, *портянки* (рос.) – (укр. *онучі*, нім. *Fußlappen*) у перекладі *Stinkstiefel* (смердючі чоботи): укр.: «...варто їм лише обмотатися службовими портянка-

ми...» (С. Жадан «Депеш Мод») – нім.: «...kaum daß sie ihre Füße in dienstliche Stinktiefel stecken...». Незважаючи на це, зберігається загальна конотація висловлювання, що є основним лакмусовим папірцем у перекладі.

5. Накази, команди, гасла та ін.

Для перекладу наказів, команд і гасел використовуються 1) ситуативні відповідники: «Свабоден» (рос.) (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «Wegtreten!» (укр.: «Вони подумки в унісон сказали: “свабоден”» (с. 134) – нім.: «Kommandierten sie in Gedanken unisono “Wegtreten!”»); 2) повернення до мови-джерела: *яволь – Jawohl* (укр.: «Яволь? – перепитав Артур і тут-таки подумав...» (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «Jawohl? – fragte Artur nach...»); 3) транскрипція + коментар внизу сторінки: падійом! (рос.) – *padjom!* (укр.: «мущина, падійом!» (Ю. Андрухович, есе) – нім.: «Muschtschina, padjom»). Коментар: «Russian pidgin, Kommandoton: Aufstehen!»).

Існує низка лексичних одиниць, які вживаються як накази і можуть також виконувати денотативну функцію або слугують для позначення певного стану, дії тощо. Наприклад: *атбой – Stellungswechsel* (укр.: «Три хвилини на жрачку, три хвилини на вмивання, півхвилини на дефекацію, сорок секунд на атбой» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Drei Minuten futtern, drei Minuten waschen, eine halbe Minute defäkalisieren, vierzig Sekunden für den Stellungswechsel»); *шухер – der Kiebitz* (укр.: «Третій пост називався шухером» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Der dritte Posten hieß der Kiebitz» (с. 153).

6. Дії, поведінка, поступки

Як уже зазначалося, солдатський жаргон може використовуватися як окрема лексична одиниця, так і як частина фразеологізму. Аналізуючи лексему «базар», маємо справу з метафорою, тобто із перенесенням значення (пор.: [2, с. 193]). При відтворенні лексеми німецькою мовою метафоризація втрачається *базар – das Gerede*. Для збереження заниженої оцінки висловлювання перекладач додає зневажливе *großmäulig* (укр.: «Федя і Серий прийняли рішення і відповіли за базар» (Л. Дереш «Намір») – нім.: «Fedja und Sery haben eine Entscheidung getroffen und standen zu ihrem großmäuligen Gerede»). При перекладі фразеологічної одиниці *слідкувати за базаром* відбувається часткова нейтралізація висловлювання, а описовий переклад призводить до втрати фразеологізму, хоча й зберігає його конотацію: *слідкувати за базаром – aufpassen, was man quatscht*: (укр.: «...ти за базаром слідкуй...» (С. Жадан «Депеш Мод») – нім.: «...pass auf, was du da quatschst...»).

Описовий переклад не є один із найоптимальніших способів перекладу фразеологічних одиниць, особливо, коли відбувається нейтралізація висловлювання. Проте він слугує для реалізації відтворення змісту, заздалегідь запрограмувавши деякі конотаційні втрати. Мова йде про конотативне згущення, закладене у фразеологізм, яке при конвертації на опис втрачає конотативну концентрацію висловлювання (порівняймо: *гонити пургу – spinnen*). Не завжди перекладач має змогу підібрати еквівалент для відтворення фразеологічної одиниці (через брак еквіваленту у мові-реципієнті, його відсутність у словниках, недостатню поінформованість перекладача тощо). Як засвідчує аналіз перекладу, такі повні чи часткові еквіваленти існують. Наприклад, *стояти на атаці – Schmiere stehen* (укр.: «Так, обов’язково повинен бути цей хтось в атаці...» (Ю. Андрухович, есе) – нім.: «Ja, es muß auf jeden Fall jemand Schmiere gestanden haben...»); *давати тріндюль – Arschtritt verpaßen* (укр.: «По-моєму, йому Коба дав тріндюль» (С. Жадан «Депеш Мод») – нім.: «Ich glaube, Koba hat ihm einen Arschtritt

verpasst»); *кочити від ч-сь – sich vor etwas drücken* (укр.: «...косячи від служби в збройних силах республіки...») (С. Жадан) – нім.: «...sich vor dem Dienst in den Streitkräften der Republik zu drücken...»). Частина фразеологічних одиниць відтворена за допомогою описового перекладу.

Отже, відтворення солдатського жаргону належить до складних трансляторних ребусів, які повинен подолати перекладач. Це зрозуміло не тільки лінгвістам і перекладачам, але й рецензентам, які не завжди охоче б самі бралися за розв'язання таких завдань. Тому не варто бути надто прискіпливим, коли мова йде про нейтралізацію тої чи іншої лексичної одиниці. Варто відзначити високу перекладацьку майстерність та професійну поінформованість, яку проявляють перекладачі при відтворенні солдатського жаргону в творах письменників-постмодерністів. Беззаперечним також є той факт, що роботу перекладача могла б полегшити наявність готових відповідників та штампів, які б увійшли в українсько-німецький словник солдатського жаргону. Відсутність такого словника утруднює трансляторний процес багатой на соціолекти постмодерної літератури.

Бібліографічні посилання

1. **Балабін В. В.** Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / В. В. Балабін. – К., 2002. – 19 с.
2. **Горбач Олекса.** Арго в Україні / О. Горбач. – Л. : Ін-т українозн. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 686 с.
3. **Ставицька Леся.** Мені приємно, що мій словник стимулював відповідну лексикографічну практику в Україні [Електронний ресурс] / Л. Ставицька // О. Синчак. Інтерв'ю з Л. Ставицькою. – Режим доступу : <http://lnu.edu.ua/faculty/Philol/jaroslov/13/prostir.html>.
4. **Čirkić Jasmina.** Rotwelsch in der deutschen Gegenwartssprache / Jasmina Čirkić. – Johannes Gutenberg : Universität Mainz, 2006.
5. **Wolf Siegmund A.** Wörterbuch des Rotwelschen. Deutsche Gaunersprache / S. A. Wolf. – Mannheim : Bibliographisches Institut AG, 1956. – 430 s.
6. **Wolf O.** Wie «Mucker» bei der «Fahne» reden: Soziolinguistische Bemerkungen zum DDRB Soldaten jargon [Електронний ресурс] / O. Wolf. – Режим доступу : http://www.ostdok.de/de/fs1/object/display/bsb00052615_00001.html.

Надійшла до редколегії 12.02.15

УДК 811.161:81'344

Т. В. Тукова

ГВУЗ «Украинская медицинская стоматологическая академия» (г. Полтава)

ЭВОЛЮЦИЯ ФОНЕТИЧЕСКИХ СЛОВ В АСПЕКТЕ ОБЩИХ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ ЯЗЫКА

Рассмотрены изменения в устной форме речи. Проанализированы процессы усиления интеллектуализации современного русского языка с помощью просодических средств, связанных со смещением акцентологических характеристик в пределах фонетических слов. На примере перехода энклитик в проклитики продемонстрирована тенденция к точности выска-